

Медицина фізіологія

за Гайтоном і Голлом

ПІДРУЧНИК

У 2 ТОМАХ • ТОМ 1

Переклад з англійської 14-го видання

ДЖОН Е. ГОЛЛ
МАЙКЛ Е. ГОЛЛ

JOHN E. HALL
MICHAEL E. HALL

ELSEVIER

МЕДИЦИНА
WWW.MEDPUBLISH.COM.UA

ПЕРЕКЛАД
З АНГЛІЙСЬКОЇ
14-ГО ВИДАННЯ

Медична фізіологія за Гайтоном і Голлом ПІДРУЧНИК

2 ТОМАХ • ТОМ 1

Джон Е. Голл, доктор філософії

професор імені Артура К. Гайтона,
завідувач відділення фізіології та біофізики,
директор Центру дослідження ожиріння штату Міссісіпі,
Медичний центр Університету Міссісіпі,
м. Джексон, штат Міссісіпі

Майкл Е. Голл, доктор медицини, магістр наук

Ад'юнкт-професор підрозділу
серцево-судинних захворювань відділення медицини,
помічник заступника голови дослідницького відділу
відділення фізіології та біофізики,
Медичний центр Університету Міссісіпі,
м. Джексон, штат Міссісіпі

**Науковий редактор українського видання –
Степан Вадзюк, доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри фізіології з основами біоетики
та біобезпеки Тернопільського національного
медичного університету імені І.Я. Горбачевського**

Київ
ВСВ «МЕДИЦИНА»
2022

634836

УДК 612
ББК 28.707.3
Г60

Previous editions copyrighted 2016, 2011, 2006, 2000, 1996, 1991, 1986, 1981, 1976, 1971, 1966, 1961, and 1956.

Усі права захищені. Жодна частина цього видання не може відтворюватися чи передаватися в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними, включно з фотокопіюванням, записуванням або будь-якою іншою системою зберігання та відтворення інформації, без письмового дозволу правовласника. Ця книга та окремі напрацювання, що містяться в ній, захищені авторським правом.

За погодженням із правовласником це видання виходить друком у двох окремих томах. У першому томі подано I–VIII частини, у другому – IX–XV частини.

This edition of *Guyton and Hall Textbook of Medical Physiology, fourteenth edition by John E. Hall and Michael E. Hall* is published by arrangement with Elsevier Inc.

Це видання книги *Guyton and Hall Textbook of Medical Physiology, fourteenth edition by John E. Hall and Michael E. Hall* опубліковано за угодою з Elsevier Inc.

Переклад було здійснено ТОВ «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина».

За здійснений переклад відповідає тільки ТОВ «Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». Лікарі-практики й дослідники повинні завжди спиратися на власний досвід і знання під час оцінювання та використання будь-якої інформації, методів, лікарських засобів або експериментів, описаних у цьому виданні. Зокрема, з огляду на швидкий розвиток медичної науки, слід проводити незалежну перевірку діагнозів і дозування лікарських засобів. Згідно із законодавством, Elsevier, автори, співавтори, редактори не відповідають за виконання перекладу або за будь-які тілесні ушкодження та/або шкоду, заподіяну людям чи майну, в межах відповідальності за якість продукції, небалість тощо або через використання чи застосування будь-яких методів, продукції, інструкцій або ідей, що містяться в цьому виданні.

Наукові редактори окремих розділів перекладу українською:

Катерина Тарасова, кандидат медичних наук, доцент кафедри фізіології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця;

Ігор Міщенко, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри нормальної фізіології Полтавського державного медичного університету

Над перекладом з англійської працювали: **Степан Вадзюк**, доктор медичних наук; **Наталя Волкова**, доктор медичних наук; **Тетяна Запорожець**, доктор медичних наук; **Ігор Міщенко**, доктор медичних наук; **Юліана Болюк**, доктор філософії; **Олена Виноградова-Аник**, кандидат біологічних наук; **Людмила Горбань**, кандидат медичних наук; **Костянтин Драчук**, кандидат медичних наук; **Оксана Клименко**, кандидат медичних наук; **Тетяна Сухомлин**, кандидат медичних наук

Голл, Джон Е.

Г60 Медична фізіологія за Гайтоном і Голлом : підручник : пер. з англ. 14-го вид. : у 2 т. Т. 1 / Джон Е. Голл, Майкл Е. Голл ; наук. ред. укр. вид. Степан Вадзюк ; наук. ред. пер. : Катерина Тарасова, Ігор Міщенко. – К. : ВСВ «Медицина», 2022. – xiv, 634 с.

ISBN 978-617-505-913-5 (укр., вид. у 2 т.)

ISBN 978-617-505-914-2 (укр., т. 1)

ISBN 978-0-323-59712-8 (англ.)

Підручник «Медична фізіологія за Гайтоном і Голлом» користується великою популярністю серед студентів та медичних працівників у всьому світі й витримав уже 14 видань. Основну увагу в ньому приділено фундаментальній інформації з медичної фізіології, висвітленню особливостей підтримання гомеостазу в організмі людини з метою запобігання захворюванням, а також важливих принципів, які допоможуть ухвалювати рішення в подальшій професійній діяльності. Матеріал, що об'єднує фізіологію та патофізіологію, підготовлено з огляду на клінічну практику та орієнтовано переважно на студентів клінічного й доклінічного етапів навчання. Підручник містить понад 1200 ретельно виконаних повнокольорових рисунків і схем, що сприятимуть максимально ефективному вивченню та опануванню складних понять у галузі фізіології.

Для студентів медичних факультетів закладів вищої освіти, лікарів-інтернів, викладачів, аспірантів, науковців, фахівців-практиків.

УДК 612
ББК 28.707.3

ISBN 978-617-505-913-5 (укр., вид. у 2 т.)

ISBN 978-617-505-914-2 (укр., т. 1)

ISBN 978-0-323-59712-8 (англ.)

Copyright © 2021 by Elsevier, Inc. All rights reserved.
© ВСВ «Медицина», переклад українською, 2022

Передмова

Перше видання «Медичної фізіології: підручника» Артур К. Гайтон підготував майже 65 років тому. На відміну від більшості провідних медичних посібників, які часто готують 20 або більше авторів, перші вісім видань цієї книги повністю написав доктор Гайтон. Він умів викладати складні ідеї зрозуміло та цікаво, що перетворювало вивчення фізіології на захопливе заняття. Доктор Гайтон написав підручник, щоб допомогти студентам вивчити фізіологію, а не для того, щоб справити враження на колег.

Доктор Джон Голл тісно співпрацював із доктором Гайтоном протягом майже 30 років і мав честь написати окремі частини для 9-го та 10-го видань і взяти на себе відповідальність за завершення наступних.

До підготовки 14-го видання підручника долучився доктор Майкл Голл. Як лікар зі спеціалізацією в галузі внутрішніх хвороб, кардіології та фізіології він запропонував нові ідеї, які суттєво допомогли досягти тієї самої мети, що й у попередніх виданнях: пояснити студентам зрозумілою мовою, як різні клітини, тканини й органи людського тіла працюють разом для підтримання життя.

Це завдання було складним і цікавим, адже дослідники продовжують розгадувати нові таємниці функціонування організму. Досягнення в галузі молекулярної та клітинної фізіології дали змогу пояснити деякі принципи фізіології термінами молекулярних і природничих наук, а не просто низкою окремих незрозумілих біологічних явищ. Однак молекулярні процеси, що лежать в основі функцій клітин організму, лише частково пояснюють фізіологію людини. Загалом для функціонування людського організму потрібні складні системи керування, які взаємодіють одна з одною та координують молекулярні функції клітин, тканин і органів у нормі й під час хвороби.

Підручник не є довідником з останніх досягнень у галузі фізіології, а залишається виданням, орієнтованим передусім на студентів. У центрі уваги – основні принципи фізіології, які обов'язково потрібно знати тим, хто розпочинає кар'єру в галузі медицини, зокрема в лікувальній справі, стоматології

та медсестринстві, а також навчається в аспірантурі з біологічних і медичних спеціальностей. Підручник також стане в пригоді лікарям і медичним працівникам, які хочуть ознайомитися з основними принципами патофізіології захворювань людини. Ми намагалися зберегти ту структуру тексту, яка була зручною для студентів, і забезпечити всебічне охоплення матеріалу, щоб студенти також використовували цю книгу у подальшій професійній практиці.

Ми сподіваємося, що підручник допоможе досягнути велич людського тіла та його численні функції, а також спонукатиме студентів вивчати фізіологію упродовж усієї професійної діяльності. Фізіологія пов'язує фундаментальні науки та медицину. Вона неймовірна, адже об'єднує окремі функції всіх клітин, тканин і органів у функціональне ціле – тіло людини. Наш організм – це справді набагато більше, ніж сума його частин, і життя залежить від цього загального функціонування, а не тільки від функціонування частин тіла окремо від інших.

Звідси випливає важливе запитання: як узгоджується робота окремих органів і систем для підтримання належного функціонування всього організму? На щастя, наше тіло має велику мережу механізмів зворотного зв'язку, які забезпечують баланс, без якого ми не змогли б жити. Цей високий рівень внутрішнього контролю фізіологи називають *гомеостазом*. У патологічному стані функціональна рівновага та гомеостаз часто серйозно порушуються. Навіть якщо одне порушення сягає межі, тіло більше не може жити. Одна з цілей книги – підкреслити ефективність механізмів гомеостазу організму, а також описати їхні функції в разі захворювань.

Інша мета – забезпечити якомога вищу точність. Здійснити перевірку фактів, а також досягти збалансованості тексту допомогли пропозиції та зауваження багатьох студентів, фізіологів і клініцистів з усього світу. Проте через імовірність помилки під час обробки тисяч біт інформації ми просимо читачів сповіщати нас про помилки або неточності. Фізіологи розуміють важливість зворотного зв'язку для правильного функціонування людського організму; зворотний зв'язок так само важливий для постійно-

го вдосконалення нашого посібника. Ми висловлюємо щиру подяку багатьом людям, які вже допомогли нам. Ваші відгуки сприяли поліпшенню тексту.

Стисло пояснимо певні особливості 14-го видання. Багато розділів підручника було переглянуто, щоб охопити нові принципи фізіології й проілюструвати їх за допомогою нових рисунків, проте ми ретельно контролювали обсяг книги – завдяки цьому обмеженню її можуть ефективно використовувати як студенти медичних спеціальностей, так і медичні працівники. Нові списки літератури було сформовано з урахуванням передусім того, як у цих публікаціях викладено принципи фізіології, та якості використаних у них джерел, а також доступності. Вибіркова бібліографія наприкінці розділів переважно містить нещодавно опубліковані оглядові статті з наукових журналів, доступ до яких можна вільно отримати на сайті PubMed за посиланням <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>. Ці джерела, а також відповідні перекресні посилання можна використовувати для ширшого вивчення фізіології загалом.

Щоб забезпечити максимальну лаконічність, нам довелося вдатися до більш спрощеного й догматичного викладу багатьох фізіологічних принципів, ніж хотілося б. Проте за допомогою бібліографії можна більше дізнатися про наявні суперечності та невіршені питання в розумінні складних функцій людського організму в нормальному і патологічному станах.

Ще однією особливістю цієї книги є те, що в ній використано шрифти двох різних розмірів. Матеріал, надрукований великим шрифтом, – це фундаментальна інформація з фізіології, яка буде потрібна студентам протягом фактично всього періоду навчання. Матеріал, поданий дрібним шрифтом на

блідо-бузковому тлі, охоплює: 1) відомості з анатомії, хімії тощо, потрібні для розгляду теми (більшість студентів вивчатимуть їх докладніше в інших курсах); 2) інформацію з фізіології, що має особливе значення для певних розділів клінічної медицини; 3) дані, що будуть корисні тим студентам, які хочуть глибше вивчити конкретні фізіологічні механізми.

Для самоперевірки засвоєння основних принципів фізіології читачі можуть використовувати книгу «Огляд фізіології за Гайтоном і Голлом», яка містить понад 1000 практичних запитань, узгоджених зі змістом цього підручника.

Висловлюємо щиру подяку багатьом людям, які допомогли підготувати це видання, зокрема нашим колегам із відділення фізіології та біофізики Медичного центру Університету Міссісіпі, які подали нам цінні пропозиції. З інформацією про співробітників нашого відділення і стислим описом його науково-дослідної та освітньої діяльності можна ознайомитися на сторінці: <http://physiology.ums.edu/>. Ми особливо вдячні Стефані Лукас (Stephanie Lucas) за надану допомогу та Джеймсу Перкінсу (James Perkins) за чудові ілюстрації. Також висловлюємо подяку Еліз О'Грейді (Elyse O'Grady), Дженніфер Шрайнер (Jennifer Shreiner), Грейс Ондерлінде (Grace Onderlinde), Ребеці Грульов (Rebecca Gruliov) та всій команді Elsevier за відмінну редакторську роботу й високі стандарти виробництва.

Насамкінець дякуємо численним читачам, які продовжують допомагати нам удосконалювати підручник. Сподіваємося, що це видання вам сподобається й буде навіть кориснішим, ніж попередні.

Джон Е. Голл
Майкл Е. Голл

Зміст

ЧАСТИНА I

Вступ до фізіології: клітина та загальна фізіологія

РОЗДІЛ 1

Функціональна основа організму людини і контроль стану «внутрішнього середовища» 3

Клітини – живі структурно-функціональні одиниці організму 3

Позаклітинна рідина як «внутрішнє середовище» 4

Гомеостаз – підтримання відносної сталості внутрішнього середовища 4

Регуляторні системи організму 7

Підсумок: автоматизм організму 11

РОЗДІЛ 2

Клітина та її функції 13

Організація клітини 13

Будова клітини 15

Порівняння клітини тварин з доклітинними формами життя 21

Функціональні системи клітини 21

Клітинний рух 27

РОЗДІЛ 3

Генетичний контроль синтезу білка, клітинних функцій і репродукції 31

Контроль синтезу білків клітини генами ядра 31

Транскрипція – передача коду ДНК з ядра клітини до коду РНК цитоплазми 34

Трансляція – утворення білків на рибосомах 38

Синтез інших речовин у клітині 40

Контроль генетичних функцій та біохімічних процесів у клітинах 40

ДНК-генетична система контролює розмноження клітин 42

Клітинна диференціація 46

Апоптоз – запрограмована клітинна смерть 47

Рак 47

ЧАСТИНА II

Фізіологія мембран, нерви і м'язи

РОЗДІЛ 4

Транспорт речовин через клітинні мембрани 53

Клітинна мембрана – ліпідний бішар з транспортними білками клітинної мембрани 53

Дифузія 54

Активний транспорт речовин через мембрани 61

РОЗДІЛ 5

Мембранний потенціал та потенціал дії 67

Базові фізичні основи мембранних потенціалів 67

Мембранний потенціал спокою нейронів 70

Потенціал дії нейрона 71

Поширення потенціалу дії 76

Відновлення іонних градієнтів натрію та калію після того, як потенціал дії завершується. Важливість енергетичного метаболізму 77

Плато при деяких потенціалах дії 77

Ритмічність деяких збудливих тканин. Повторюваний розряд 78

Особливості передачі сигналів по нервових стовбурах 78

Збудження – процес виникнення потенціалу дії 80

РОЗДІЛ 6

Скорочення скелетних м'язів 83

Фізіологічна анатомія скелетних м'язів 83

Загальний механізм скорочення м'язів 85

Молекулярний механізм скорочення м'язів 86

Енергетика скорочення м'язів 90

Характеристики скорочення всього м'яза 91

РОЗДІЛ 7

Збудження скелетних м'язів: нервово-м'язова передача та зв'язок збудження-скорочення 99

Нервово-м'язове з'єднання та передача імпульсів від нервових закінчень до волокон скелетних м'язів 99

Потенціал дії м'язів	103
Зв'язок збудження–скорочення	104
РОЗДІЛ 8	
Збудження та скорочення гладких м'язів	109
Скорочення гладких м'язів	109
Регулювання скорочення іонами кальцію	112
Нервовий та гормональний контроль скорочення гладких м'язів	114
Нервово-м'язові синапси гладкого м'яза	114

ЧАСТИНА III**Серце****РОЗДІЛ 9**

Серцевий м'яз. Серце як насос і функція серцевих клапанів	121
Фізіологія серцевого м'яза	121
Серцевий цикл	126
Регуляція насосної функції шлуночків	132

РОЗДІЛ 10

Ритмічне збудження серця	137
Спеціалізована збуджувальна та провідна система серця	137
Контроль збудження та провідності в серці	141

РОЗДІЛ 11

Основи електрокардіограми	145
Зубці нормальної електрокардіограми	145
Струм навколо серця під час серцевого циклу	147
Електрокардіографічні відведення	149

РОЗДІЛ 12

Електрокардіографічна інтерпретація аномалій серцевого м'яза та коронарного кровотоку. Векторний аналіз	153
Векторний аналіз електрокардіограм	153
Векторний аналіз нормальної електрокардіограми	155
Електрична вісь шлуночкового QRS та її значення	159
Умови аномальної амплітуди комплексу QRS	161
Пролонговані та химерні форми комплексу QRS	162
Струми пошкодження	163
Аномалії зубця T	167

РОЗДІЛ 13

Серцеві аритмії та їх електрокардіографічна інтерпретація	169
Аномальні синусові ритми	169
Блокада внутрішньосерцевих провідних шляхів	170

Передчасне скорочення	172
Пароксизмальна тахікардія	175
Фібриляція шлуночків	176
Миготлива аритмія	179
Тріпотіння передсердь	180
Зупинка серця	181

ЧАСТИНА IV**Система кровообігу****РОЗДІЛ 14**

Огляд системи кровообігу: тиск, кровотік та опір	185
Фізичні характеристики системи кровообігу	185
Основні функціональні принципи системи кровообігу	187
Взаємозв'язок тиску крові, її потоку та опору	188

РОЗДІЛ 15

Розтяжність судин, функції артеріальної та венозної систем	197
Розтяжність судин	197
Коливання артеріального тиску	198
Вени та їх функції	202

РОЗДІЛ 16

Мікроциркуляція та лімфатична система: обмін капілярної рідини, інтерстиційна рідина та лімфотік	209
Будова системи мікроциркуляції та капілярної системи	209
Кровотік у капілярах. Вазомоція	211
Обмін води, поживних речовин та інших речовин між кров'ю та інтерстиційною рідиною	211
Інтерстицій та інтерстиційна рідина	212
Фільтрація рідини через капіляри	213
Лімфатична система	217

РОЗДІЛ 17

Місцевий і гуморальний контроль кровотоку у тканинах	223
Місцевий контроль кровотоку у відповідь на потреби тканин	223
Механізми контролю кровотоку	223
Гуморальний контроль кровообігу	233

РОЗДІЛ 18

Нервова регуляція кровообігу та швидкий контроль артеріального тиску	237
Нервова регуляція кровообігу	237
Особливості нервової регуляції артеріального тиску	247

РОЗДІЛ 19			
Роль нирок у довгостроковому контролі артеріального тиску та розвитку гіпертензії. Інтегрована система регулювання артеріального тиску	251		
Нирково-рідинна система контролю артеріального тиску	251		
Роль ренін-ангіотензинової системи в контролі артеріального тиску	259		
Узагальнення інтегрованих багатограних систем для регулювання артеріального тиску	266		
РОЗДІЛ 20			
Серцевий викид, венозне повернення та їх регуляція	269		
Нормальні значення серцевого викиду у стані спокою та під час фізичної активності	269		
Контроль серцевого викиду за допомогою венозного повернення. Механізм Франка–Старлінга	269		
Методи вимірювання серцевого викиду	281		
РОЗДІЛ 21			
Кровотік у м'язах і серцевий викид під час тренування. Коронарний кровообіг та ішемічна хвороба серця	285		
Регуляція кровотоку в скелетних м'язах у стані спокою та під час фізичних навантажень	285		
Коронарний кровообіг	288		
РОЗДІЛ 22			
Серцева недостатність	297		
Динаміка кровообігу при серцевій недостатності	297		
Однобічна недостатність лівого шлуночка	301		
Серцева недостатність із низьким викидом. Кардіогенний шок	301		
Набряк у пацієнтів із серцевою недостатністю	302		
Серцевий резерв	304		
Кількісний графічний аналіз серцевої недостатності	305		
Серцева недостатність з діастолічною дисфункцією та нормальною фракцією викиду	307		
Серцева недостатність з високим викидом	307		
РОЗДІЛ 23			
Серцеві клапани і тони серця. Набуті (клапанні) та вроджені вади серця	309		
Серцеві звуки	309		
Порушення динаміки кровообігу при захворюваннях клапанів серця	313		
Порушення динаміки кровообігу при вроджених вадах серця	315		
Використання екстракорпорального кровообігу під час кардіохірургічної операції	318		
		Гіпертрофія серця при набутих і вроджених вадах серця	318
		РОЗДІЛ 24	
		Циркуляторний шок та його лікування	319
		Фізіологічні причини шоку	319
		Шок, спричинений гіповолемією, – геморагічний шок	320
		Нейрогенний шок – збільшення ємності судин	326
		Анафілактичний шок та гістаміновий шок	327
		Септичний шок	327
		Фізіологічні принципи лікування шоку	327
		Зупинка кровообігу	329
		ЧАСТИНА V	
		Рідина в організмі і нирки	
		РОЗДІЛ 25	
		Регуляція рідини в організмі. Позаклітинна та внутрішньоклітинна рідина. Набряк	333
		У звичайних умовах споживання і виділення рідини є збалансованими	333
		Розподіл рідини в організмі	334
		Складники позаклітинної та внутрішньоклітинної рідини	335
		Вимірювання об'ємів рідини в організмі. Принцип розведення індикатора	337
		Обмін рідини та осмотична рівновага між внутрішньоклітинною та позаклітинною рідиною	338
		Об'єм та осмоляльність позаклітинної та внутрішньоклітинної рідини в аномальних станах	341
		Глюкоза та інші розчини, які вводять в організм з метою живлення	343
		Клінічні порушення регуляції об'єму рідини: гіпонатріємія та гіпернатріємія	343
		Набряк: надлишок рідини в тканинах	345
		Рідина в потенційних просторах тіла	349
		РОЗДІЛ 26	
		Сечова система: функціональна анатомія та утворення сечі нирками	351
		Різноманітні функції нирок	351
		Фізіологічна анатомія нирок	352
		Сечовипускання	355
		Утворення сечі внаслідок клубочкової фільтрації, канальцевої реабсорбції та секреції	359
		РОЗДІЛ 27	
		Клубочкова фільтрація, нирковий кровотік та їх контроль	363
		Клубочкова фільтрація – перший крок у формуванні сечі	363

Фактори, що визначають швидкість клубочкової фільтрації	365	Важливість пресорного натрійурезу і діурезу для підтримання балансу натрію та рідини в організмі	433
Нирковий кровотік	368	Розподіл позаклітинної рідини між інтерстиційним простором та судинною системою	435
Фізіологічний контроль клубочкової фільтрації та ниркового кровотоку	370	Нервові та гормональні фактори підвищують ефективність контролю зворотного зв'язку між нирками та рідиною в організмі	436
Ауторегуляція швидкості клубочкової фільтрації та ниркового кровотоку	371	Інтегровані реакції на зміни споживання натрію	439
РОЗДІЛ 28		Умови, які спричиняють значне збільшення об'ємів крові та позаклітинної рідини	440
Реабсорбція та секреція в ниркових канальцях	377	Стани, які зумовлюють значне збільшення об'єму позаклітинної рідини при нормальному або зниженому об'ємі крові	440
Канальцева реабсорбція кількісно велика і високоселективна	377	РОЗДІЛ 31	
Канальцева реабсорбція включає пасивні та активні механізми	377	Регулювання кислотно-основного балансу	443
Реабсорбція та секреція в різних частинах нефрона	383	Концентрація іонів водню є точно відрегульованою	443
Регуляція канальцевої реабсорбції	391	Кислоти та основи: визначення та функції	443
Використання методів кліренсу для кількісного вимірювання функції нирок	397	Захист від змін концентрації H^+ : буферні системи, легені та нирки	444
РОЗДІЛ 29		Буферування H^+ у рідинах організму	445
Концентрація та розведення сечі. Регуляція осмолярності позаклітинної рідини та концентрації натрію	403	Бікарбонатна буферна система	445
Нирки виділяють надлишок води, утворюючи розведену сечу	403	Фосфатна буферна система	447
Нирки зберігають воду, виділяючи концентровану сечу	405	Білки є важливими внутрішньоклітинними буферами	447
Протитечійний множинний механізм створює гіперосмолярний нирковий мозковий інтерстицій	406	Респіраторне регулювання кислотно-основного балансу	448
Властивості петлі Генле, що спричиняють затримку розчинених речовин у мозковій речовині нирок	407	Ниркова регуляція кислотно-основного балансу	450
Контроль осмолярності позаклітинної рідини та концентрації натрію	414	Секреція H^+ і реабсорбція HCO_3^- нирковими канальцями	450
Система зворотного зв'язку осморорецептор–АДГ	414	З'єднання надлишку H^+ з фосфатним і амонійним буфером у канальці утворює «новий» HCO_3^-	453
Важливість спраги для контролю осмолярності позаклітинної рідини та концентрації натрію	417	Кількісне визначення ниркової кислотно-основної екскреції	455
РОЗДІЛ 30		Регуляція ниркової канальцевої секреції H^+	455
Ниркова регуляція концентрації калію, кальцію, фосфатів та магнію. Інтегрування ниркових механізмів для контролю об'ємів крові та позаклітинної рідини	421	Ниркове корегування ацидозу: збільшення екскреції H^+ і додавання HCO_3^- у позаклітинну рідину	456
Регуляція концентрації калію в позаклітинній рідині та його екскреції	421	Ниркове корегування алкалозу: зменшення канальцевої секреції H^+ і збільшення екскреції HCO_3^-	457
Регуляція ниркової екскреції кальцію та позаклітинної концентрації іонів кальцію	428	РОЗДІЛ 32	
Регуляція ниркової екскреції фосфатів	430	Діуретики та захворювання нирок	463
Регуляція ниркової екскреції магнію та позаклітинної концентрації іонів магнію	431	Діуретики та механізми їх дії	463
Інтегрування ниркових механізмів для контролю об'єму позаклітинної рідини	432	Захворювання нирок	465
		Гостре ураження нирок	466
		Хронічна хвороба нирок часто пов'язана з незворотною втратою функціональних нефронів	468

ЧАСТИНА VI**Клітини крові. Імунітет. Зсідання крові****РОЗДІЛ 33**

Червоні клітини крові, анемія і поліцитемія	483
Червоні клітини крові (еритроцити)	483
Анемії	490
Поліцитемія	492

РОЗДІЛ 34

Резистентність організму до інфекцій. I. Лейкоцити, гранулоцити, моноцитарно-макрофагальна система і запалення	493
Лейкоцити (білі клітини крові)	493
Нейтрофіли і макрофаги захищають від інфекцій	495
Моноцитарно-макрофагальна система (ретикулоендотеліальна система)	497
Запалення: роль нейтрофілів та макрофагів	498
Еозинофіли	501
Базофіли	501
Лейкопенія	502
Лейкози (лейкемії)	502

РОЗДІЛ 35

Резистентність організму до інфекцій. II. Імунітет та алергія	505
Набутий (адаптивний) імунітет	505
Алергія і гіперчутливість	516

РОЗДІЛ 36

Групи крові. Переливання крові. Трансплантація органів і тканин	519
Антигенність спричиняє імунні реакції крові	519
Групи крові системи O-A-B	519
Групи крові системи Rh	521
Гемотрансфузійні реакції в результаті несумісності груп крові	522
Трансплантація тканин та органів	523

РОЗДІЛ 37

Гемостаз та зсідання крові	525
Явища гемостазу	525
Механізм зсідання (коагуляції) крові	527
Умови, за яких виникає надмірна кровоточивість у людини	533
Тромбоемболічні стани	535
Антикоагулянти для клінічного використання	536
Оцінювання зсідання крові	537

ЧАСТИНА VII**Дихання****РОЗДІЛ 38**

Легенева вентиляція	541
Механізм легеневої вентиляції	541
Легеневі об'єми та ємності	545
Альвеолярна вентиляція	547

РОЗДІЛ 39

Легенева циркуляція. Набряк легень. Плевральна рідина	553
Фізіологічна анатомія легеневої системи кровообігу	553
Тиск у легеневій системі	553
Об'єм крові в легенях	554
Потік крові через легені та її розподіл	555
Вплив градієнтів гідростатичного тиску в легенях на регіональний легеневий кровотік	555
Рушійні сили легеневих капілярів	558
Рідина в плевральній порожнині	560

РОЗДІЛ 40

Принципи газообміну. Дифузія кисню та вуглекислого газу через дихальну мембрану	561
Склад альвеолярного й атмосферного повітря різний	563
Дифузія газів через дихальну мембрану	565

РОЗДІЛ 41

Транспорт кисню і вуглекислого газу в крові та тканинних рідинах	571
Транспорт кисню від легень до тканин організму	571
Транспорт CO ₂ у крові	578
Коефіцієнт дихального обміну	581

РОЗДІЛ 42

Регуляція дихання	583
Дихальний центр	583
Хімічний контроль дихання	585
Периферійна хеморецепторна система – роль кисню в контролі дихання	586
Регуляція дихання під час фізичних вправ	589

РОЗДІЛ 43

Дихальна недостатність: патофізіологія, діагностика, киснева терапія	595
Методи дослідження порушень дихання	595
Патофізіологія особливих легеневих порушень	597

Гіпоксія та киснева терапія	601
Гіперкапнія – надлишок вуглекислого газу в рідинах організму	602
Штучне дихання	603

ЧАСТИНА VIII

Авіаційна, космічна та підводна фізіологія

РОЗДІЛ 44

Авіаційна, висотна та космічна фізіологія	607
Вплив зниженого атмосферного тиску на організм людини	607

РОЗДІЛ 45

Фізіологія глибоководного занурення та інших гіпербаричних умов **617**

Вплив високого парціального тиску окремих газів на тіло	617
Автономний підводний дихальний апарат (підводне плавання)	621

Показчик	623